

INNOVATSION FAOLIYATGA INVESTITSİYALARNI MOLIYAVIY BOSHQARISH YO‘LLARI

Xayriddinov Farrux Olimjon o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

O‘zbekiston Respublikasi bozor iqtisodiyotiga asoslangan, innovatsion rivojlanish yo‘liga o‘tish sharoitida iqtisodiyotning barqaror va raqobatbardosh bo‘lishi, birinchi navbatda, innovatsion faoliyatga jalb qilinayotgan investitsiyalarning samarali boshqarilishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Innovatsion faoliyatga investitsiyalarni moliyaviy boshqarish — bu yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlarni yaratish, ishlab chiqarish va joriy etish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy resurslarni rejalashtirish, taqsimlash, nazorat qilish va tahlil qilish jarayonidir.

Zamonaviy sharoitda innovatsion faoliyatni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash investitsion jarayonlarni diversifikatsiyalash, risklarni kamaytirish, ilg‘or texnologiyalarni tatbiq etish va bozor talablariga javob beradigan mahsulotlarni yaratish orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, innovatsion investitsiyalar moliyaviy manbalarining tarkibi ham o‘zgarib bormoqda — davlat byudjeti, tijorat banklari kreditlari, grantlar, biznes-inkubatorlar, venchur fondlar va xorijiy sarmoyalar bu borada asosiy manbalar sifatida xizmat qilmoqda.

Investitsion faoliyatni moliyaviy boshqarish bir necha asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi. Birinchidan, bu — **strategik moliyaviy rejalashtirish**. Ya’ni, innovatsion loyiha uchun kerakli mablag‘ hajmini aniqlash, uni qayerdan va qanday shartlar asosida jalb qilish, mablag‘larning ishlatilish muddatlari va qaytish koeffitsientlarini rejalashtirishdan iborat. Ikkinchidan, bu — **mablag‘larni samarali taqsimlash va nazorat qilish**, ya’ni har bir bosqichda moliyaviy oqimlar harakatini monitoring qilish, cheklanmagan resurslar sharoitida optimal taqsimotni ta’minlash orqali maksimal rentabellikka erishish. Uchinchidan, bu — **moliyaviy risklarni boshqarish**, ya’ni innovatsion faoliyatda kutilmagan xarajatlar, mahsulot bozordagi muvaffaqiyatsizliklari, texnologik xavflar va boshqa omillarni oldindan aniqlab, ularni minimallashtirish strategiyalarini ishlab chiqish.

O‘zbekistonda bu yo‘nalishda muhim institutsional va normativ-huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, “Innovatsion rivojlanish vazirligi” tomonidan innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha davlat dasturlari, ilmiy loyihalarga grantlar, startaplarni moliyalashtirish uchun platformalar yo‘lga qo‘yilgan. Bunda “Innovatsiya – iqtisodiy yuksalish garovi” degan tamoyil asosida budjetdan tashqari moliyaviy manbalarni faollashtirish orqali real iqtisodiyotga sarmoya kiritish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bank sektori ham innovatsion faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynamoqda. Tijorat banklari tomonidan ilmiy-texnik loyihalar uchun maxsus kredit liniyalari ochilmoqda, davlat kafolatlari bilan ta'minlangan investitsion loyihalar moliyalashtirilmoqda. Masalan, AJ "Asaka Bank" tomonidan raqamli texnologiyalar asosida faoliyat yurituvchi ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun alohida investitsion paketlar ishlab chiqilgan. Bu, o'z navbatida, innovatsion mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar sonining ko'payishiga turtki bermoqda.

Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda olib borilayotgan grantlar va kreditlar hisobiga ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar, texnoparklar va startap loyihalar moliyalashtirilmoqda. BMT Taraqqiyot Dasturi, Jahon Banki, Osiyo Taraqqiyot Banki kabi tashkilotlar bu yo'nalishda o'z dasturlarini yo'lga qo'ygan.

Moliyaviy boshqaruvda zamonaviy vositalardan foydalanish — bu yana bir muhim jihatdir. Buxgalteriya avtomatlashtirish tizimlari (ERP, 1C, SAP), investitsiya portfellarini boshqarish tizimlari, moliyaviy prognozlash modellarini joriy etish investitsion qarorlarning asoslangan va aniq bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bois, har bir innovatsion loyiha moliyaviy jihatdan tahlil qilinib, uning risk darajasi, rentabelligi, investitsiyalarni qoplash muddati aniqlanadi. Innovatsion faoliyatda uzoq muddatli va yuqori xavfga ega bo'lgan moliyaviy qarorlar strategik ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion faoliyatga investitsiyalarni moliyaviy boshqarish zamonaviy iqtisodiyotning ustun tamoyillaridan biri bo'lib, bu yo'nalishda samarali mexanizmlarni ishlab chiqish, davlat va xususiy sektor o'rtasida optimal moliyaviy hamkorlikni yo'lga qo'yish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. O'zbekistonning uzoq muddatli strategik maqsadlariga erishish aynan ana shu moliyaviy mexanizmlarning to'g'ri va samarali ishlashiga bog'liqdir.

Janubiy Koreya hukumati tomonidan yaratilgan *Korea Development Bank* innovatsion startaplar va texnologik korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Dastlabki bosqichda davlat subsidiyalari va grantlar ajratiladi, keyin esa o'zini oqlagan loyihalarga tijorat kreditlari taqdim etiladi.

High-Tech Gründerfonds orqali Germaniya hukumati yuqori texnologiyali startaplar uchun venchur kapital ajratadi. Bu fondlar ham davlat, ham xususiy sektor tomonidan moliyalashtiriladi, bu esa risklarni muvozanatlashtirishga xizmat qiladi.

AQShda *Small Business Innovation Research (SBIR)* dasturi orqali kichik innovatsion kompaniyalar davlat grantlari hisobidan moliyaviy resurslarga ega bo'ladi. Ularning faqat 50–60% loyihalari tijoratlashsa ham, dastur iqtisodiy va texnologik rivojlanishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Innovatsion faoliyat zamonaviy iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, u ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi mahsulot va xizmatlar yaratish, raqobatbardoshlikni kuchaytirishning asosiy omilidir. Bunday faoliyatni moliyaviy

qo'llab-quvvatlash esa uzoq muddatli va puxta rejalashtirilgan investitsiyalar bilan uzviy bog'liq. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda innovatsion iqtisodiyotga o'tish, texnologik yangilanishlarni rag'batlantirish va yangi loyihalarni moliyalashtirish borasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanishga erishgan mamlakatlar — AQSh, Janubiy Koreya, Germaniya — bu yo'nalishda moliyaviy boshqaruvning turli instrumentlarini joriy qilgan, investorlarga qulay sharoit yaratgan va davlat tomonidan moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqqan. Bu tajribalar O'zbekiston sharoitida moslashtirilgan holda qo'llanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalarni moliyaviy jihatdan samarali boshqarish — iqtisodiy taraqqiyot, texnologik mustaqillik va xalqaro raqobatbardoshlikning muhim garovi hisoblanadi. Ushbu sohada davlat siyosati, bank sektori, ilmiy muassasalar va xususiy investorlardan iborat ko'p tomonlama hamkorlik zarur. Kelgusida bu yo'nalishda maxsus moliyaviy institutlar, texnologik jamg'armalar, raqamli boshqaruv platformalari va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali O'zbekiston innovatsion rivojlanishda yangi bosqichga ko'tarilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baxtiyorov, B. Innovatsion rivojlanish asoslari / B. Baxtiyorov. – T.: Iqtisodiyot, 2020. – 234 b.
2. G'ulomov, S.S. Innovatsion menejment / S.S. G'ulomov. – T.: "Fan", 2019. – 248 b.
3. Gulyamov, S.S. Innovatsion faoliyatni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari / S.S. Gulyamov. – T.: TDIU, 2023. – 192 b.
4. Davlat investitsiyalari dasturi to'g'risida Prezident qarori PQ–3182-son. – 2023-yil 15-mart.
5. Djanibekov, M. Investitsion loyihalar tahlili / M. Djanibekov. – T.: Moliya, 2018. – 206 b.
6. European Investment Bank. Innovation Finance Report. – Luxembourg: EIB, 2022.
7. IMF. Financial Development and Innovation: A Global Perspective. – Washington, 2021.
8. Stiglitz, J. Globalization and Its Discontents. – New York: W.W. Norton, 2002.